

Sarusi Mihály

Képeslapok Tahóniából

Ó, az év

Úgy száz éve e békési tót mezővároskában is az járta, hogy a cselédség kivonult az utcára, durrogatott, lőtt, hangoskodott, álorcában rémíztgette a gyengébbeket, hogy súlyt adjon óévbúcsúztatójának. Ám mivel nemegyszer az is megesett, hogy ezek a megveszekedett alakok jókedvükben s arcuk elé kendőt kerítvén alaposan helybenhagyták a velük rosszul bánó gazdáikat, jobb volt idejében betiltani.

Hogy jön ez Európához? Tisztára mint a muszka rónán a barbárja.

Már akkor nagyon európáztak uraimék. Ahelyett, hogy tudomásul vették volna: mind a Muszka, mind a Magyar Róna e földrészen találtatik. Legföljebb: úgy alakult, hogy kicsikét szegényebb, mint mondjuk a Német-Alföld.

Hangoskodunk manapság is, ha eljön az esztendő vége. Van, ki a durrogatás mái módját is megtalálja, petárdázik. Nem kevésbé tilos, nem kevésbé reménytelen a megakadályozása. Csak jó uraimék maradnak veretlen.

Pedig néha viszketni kezd az ember tenyere (munkásé, paraszté, értelmiségié; proletaré, béresé, kiszgazdáé, iparosé, kistisztviselőé, szellemi munkásé; bárkié, ki nem a maga ura, illetve a maga ura lenne, de valahogy nem sikerül, nem akar eléggé!) A tsz-tagé, ki ha megszakad, se képes a maga lábára állni; a kiszgazdáé, akit a kolhoz mindenáron el akar tántorítani, lehetlenné akar tenni; a gyári napszámosé, akit akkor tesz régi-új elvtárs-ura az utcára, amikor akar, s aki jól tudja, a szalagról lekerülve kisiparossá nem képes válni; az iparosé, kinek a legjobb benne maradni a legrosszabb ktsz-ben, mert ott legalább - legalábbis egy darabig még - lophet magának kenyérre valót; a tisztviselőé, akiből az Úr-Elvtársak megint hülyét csinálnak, s újfent tarthatja a hátát, ha hibást keresnek; az értelmiségié, akit egyszerre beszari és benyali főnöke inkább érettségit előíró munkakörbe sorol, csak hogy egykori elvtársi panamista komáját a szakérettségijével vezető kutatóként fizettethessen meg, ezzel igyekezvén feledtetni,

hogy még a veres ántivilágban tudósnak nevezett ki egy párttitkárrá lett almérnököt.

A végén megint nem marad más, mint a Sztalicsnaja Vodka, melyet ha fölhajtasz, fertály óra múlva a póce fölé hajolhatsz.

Boldog idők, midőn a rossz gazda nem hivatkozhatott a személyiségi jogaira!

Nemzetiszín a kacabajkán

Megszólták az embert, ha nemzetiszín szalagot tűzött a mejjére. Engem is, nem egyszer. Pedig – a hetvenes évek elején, Veszprémben – az is megesett, hogy veres szalaggal toldottam meg, Petőfiékre hivatkozva, meg talán némi óvatosságból. Ki mert akkor piros-fehér-zöldre utaló bármit magára ölteni a tisztelt magyar sajtóban? Néhányan, kik nem féltek eléggé attól, hogy lenacionalistázzák. – Naci! – förmedt rám a gazdagyerekből lett pártonkívüli mensevik is.

Magyar sajtó? A kínálat a párt sajtója s néhány szaklap volt, mely épp úgy behúzta a farkát, mint a lapok kilencvenkilenc százalékánál megbúvó "szaktárs".

– Kolléga? – kérdezte nemrégiben, már az újdonsajtó demokráciában egyházam jeles előénekese, amikor az Árpád-uszoda melegvizében baráti beszélgetésben talált egy neves helybéli értelmiségivel. Mármint hogy keresztény ő is?

Ő se, s természetesen nem volt az egykori hírlapíró kartársaim kilenczede sem. Se keresztény, se magyar, azaz hogy nem nemzeti. Bármi, csak nemzeti ne legyen! Akkoriban a nemzetköziség volt kötelező, most a világpolgár szemlélet. Se ezzel, se azzal nincs bajom, míg harcos-sá nem válik, míg nem akarja kiirtani belőlem azt, ami idegen neki. Hogy magyarság és ember-ség számomra egy és ugyanaz. Hogy fajtámat s hazámat se nagyobb darab kenyérért, se tágasabb térért, se egyéb inter-kozmo dolgokért el nem hagyom.

Kis naívak, mondhatnám utóbb, miután mondhatom. Nem beöltöztettek Veszprémben a munkásőr csukaszürkébe?

Hogy mit gondolhattak rólam, csak ők tudják, mindenesetre az első alkalommal kifejeztem igazi – be nem vallható, ám eszerint valamiképp mégis csak kimutatható – érzéseimet. Bárhogy fojtogattak, bármennyire nem mertem ellent mondani nekik, a kokárdát MÁRCIUS TIZENÖTÖDIKÉN ki kellett tűznom. Akkor már a székesfehérvári megyei lapnál működtem, így munkásörként besoroztak az ottaniakhoz, s e szent napra szolgálatra rendelték a megyei pártházba.

Huszonnyolc órány át kénytelenek voltak elviselni, hogy a munkásőr kacabajkán ott virított a legszebb magyar virág! A mi mejjvirágunk.

1977. március idúsán így mulatott egy magyar. Sovány vigasz, hogy rajtam kívül ezt senki sem tette meg. Hogy kitesszék: a rám erőltetett idegen munda alatt hazai szív dobog.

Keresztre kereszt

Keresztút, melyen több stáció is vagyon; köröszút, melyet útkörösztők szegélyeznek; keresztbe, kasul keresztre kereszt, vagy legalábbis állomás.

Úgy érezhettem, ahány stáció, annyi kereszt! Vivén hátamon a magamét, mindég ugyanaz az ihlet: vesd el, Mihály! Állomáshoz – túl nagy veréshez – érvén feszt ugyanúgy érezhettem: ennél kegyetlenebb a sors már nem lehet. S akkor nyilván megszabadulok ettől a kereszttől.

Szabadultam volna valahánytól! Ha tudtam volna.

Ha erisztettek volna. Hogyha egy száka bennem nem marad, bőröm alá nem veszi magát, hasamba nem fúródik, idegeimbe nem lepi magát.

Kereszt! És száka és fűrészpor és bármi, mivé keresztjeim lettek. Ha más nem, az árnyéka. A magad kereszted árnyékától berezelnél?

Nem a pillanat, mitől megrebben az ember, az állandóan kísértő vész, hogy bármely pillanatban rád törhet, hogy ismét a magad kicsi keresztútján érezd magad. Pökések borítsanak, csattogjon a szíjkorbács, harsogjon a röhej, Dögölj: tán mert más vagy.

Esetleg ezért.

A magad keresztjeivel, melyekből egynémelyt nem is magad kerestél tenmagadnak, csak reád akasztódott. Persze, van, mely lúdasságod büntetése. Oly mindegy nekik! Más lettél.

Tudod, mit akarsz. Mit szeretnél. Miért érdemes élned. Mért nem hagyod el magad, újra és újra föltápászkodol!

Né, a barma.

Az anyaszomorító terroristából lett tudós Lukács Györgyüinktől tanultam, borbélysegéd koromban (tehát igen fiatalon, úgy tizennyolc évesen) lepett meg ez az elemzése: a "normális ember" szemében nem normális a tudós és a művész, pedig éppen hogy, hisz mindkettő életét a maga szabta norma szabályozza, s épp a közember nem normális, hiszen normák nélkül máról holnapra él.

Aki tudja, mire föl, ha még nincs, hát várhatja, hamarosan megkapja a magáét. S ha nem megy, még mindég van egy esélye: beáll pökni.

Gyuri, a gazda

Eltársak, István király napján se legyen részeg az ember?

Aki, elvtárs létére, istvánkirályoz, bátran teheti, mert valamiért gond nélkül heccelődhet. Az elvtársak ebben a mi kedves (Csonka-Zaránd-) Csonka-Bihar-Csonka-Csanád-Csonka-Arad-Békés, tehát Nagy-Békés vármegyénkben nem szeretik Szent Istvánt néven említeni, Szent István napján amúgy csakis az Alkotmány meg az Új Kenyér napjáról szabadott szólani. Még a Moslékos nevezetű csapszékben is!

Na most, hogy Gyuri bátyám Fövényesről melyik kocsmában itta le magát, arra a lova unokája sem emlékszik, nem hogy a családja. Valami Moslékos-féle Jobb Mint Otthonban, avagy épp a Gyerünk Gyurka Bácsihoz címzett, Fövényes és Csaba közti tanyasi mulatóban,

meglehet valamennyinél megállva magához vehette a szükséges mennyiséget, hogy kellő hangulatban érjen a csabai kommunista, Szent István-Alkotmány-Új kenyér napi Vidám Vásárba. A családja valahol a városszélen már le akart szállt a kocsiról, hogy gyalog állítson be hozzánk, mert akkorra már világos volt, így hamarabb odaérnek. Gyuri bátyám nem engedte, hogy elhagyják, s amikor a saroglyánál lerázatták volna magukat a jókora port fölverő, majd széthulló, a megtáptosodott lovaktól már-már a kövesút fölött szálló kocsiról, még jobban kihúzta magát, az ülésről föllálva vetette a gyepelőt a lovak közé, s úgy állított be a Vidám Vásárba, hogy elsodort néhány szélső sátrat, míg a titokban felügyelő államvédelmista és egyéb, polgári ruhás, a tömegben elvegyülő és a sörös sátonnál sűrűen korsót emelgető, kedvesinálással is megbízott elvtársak le tudták fogni a kocsiról leszédült hadfit.

Megfogni hogy merték volna a veszett fogatot! Csak amikor a nagy rohamtól mindenestül fölborultak.

– Igaz, hogy lehugyoztad a templomot?!

– Hogy tettem volna, csak melléeresztettem, hogy ne tegyem ki magam világ csúf jára! Akkor mehet.

Mert különben megnézhetné volna magát a bikési kisgazda!

Eltársak, mikor legyen az ember részeg, ha nem a Vidám Vásárban? Így aztán megúsztá ezt a szabotázst is; mert a paraszt élete akkoriban szinte csak rejtett aknamunkából állott.

– Hogy mondtad, Szent István?! Jó, hogy nem, mert az másfél évet ér.

Huszonharmadika a Bikában

1966. október huszonharmadikán este a Bika pincéjében kötöttünk ki. Vagy hatan a debreceni tanítóképző elsőéves deákjaiból.

Véletlen jöttünk össze: csöndben hallgatni?

Jó hangos hely és nem volt nap, hogy üresen találják a pofa italtra betérő népmívelő- s könyvtáros-jelölt fiatalurak. Nem csak a vasárnap este tehette, hogy rajtunk kívül mindössze az "ügyeletos fül" lapított néhány asztallal arrébb. Ám fordíthatta irányunkba lapátfület, nem volt mit följegyeznie.

Egy szó, mint száz, egy fia szó el nem hangzott ÖTVENHATRól. Minden másról igen, arról semmi. Arról mélyen hallgattunk – miközben mindnyájan arra gondoltunk. Legfennebb ennyi szaladt ki – hallkan, hogy csak a mellettem ülő hallja, a szemben terpeszkedő már ne – a szánkon:

– Tíz.

Annyi, bólintott, kihez a suttogás eljutott.

Megemlékezés volt, nem tiltakozás. Meglep, hogy ennyire is futotta.

Igen, mert a debreceni képző túlon túl is balos hangulatú volt. E balossághoz mi is hozzájárultunk, ám a miénk a szegénylegény plebejussága, tekintély- és önkény-ellenes, míg tanáraink nagyobbik felé a fokszi és makszi ortodoksziáé, demokrácia-ellenes.

– A forr.

Psztt, nem folytathatta. S aki csöndre intette, pusztán azért tette, mert tudta, baj lehet belő-

le, s nem azért, mert nem tartotta forradalomnak Ötvenhatot; pedig később öbelőle is bizánci alak vált. De akkor még – ötvenhat tizedik fordulóján – Mindszent hava huszonharmadika mindannyiúnknak ugyanazt jelentette; majdnem ugyanazt. Ellenforradalmat ellenben semmiképpen sem!

Azt csak később tudták elhithetni egyikünkkel-másikunkkal némely tanaraink.
Be jó, hogy újra a Kollégiumé a képző!

Ég a gyertya, ég

Megújulnak a sírok. Van, aki napokkal korábban rendbe teszi a hozzátartozó hantját, mások az utolsó pillanatban esnek a fejfát, keresztet is ellepő gaznak, hogy a helyébe krizantém kerüljön.

Az egész temető fehérlik a sírokat beborító virágáradattól, csak az utak feketéllenek: a holtaknak áldozók bolyonganak az ösvényeken. Itt-ott még könnyes a szem, de sokan már csak egy pillanatra állanak meg emlékezni. Egyetlen testvér, öcs, báty, hűg, nővér, egyetlen édesanya, édesapa, mama, tata, s a nem egyetlenek is épp ily kedvesek, egyetlenek. Az a kis öcsi is, kit alig egy éves korában temettünk, s akinek legalább a búcsúztatására az akkor két éves bátyus fél évszázad múltán is emlékezhet, s tesz – egy darabig – gyertyát Halottak Napján éveken át azután is a csontjai fölé, midőn anyjuk halála után megváltatlan hantocskájába mást rejt a sírásó.

Seneca szerint (nyilván Halottak Napján is) örülnünk kellene, nevetni, vígadni. Mert meg kell köszönni a sorsnak, hogy az elhúnytat magunkénak tudhattuk, szeretetét élvezhettük; szóval legyünk boldogok, hogy egyáltalán szerencsénk volt hozzá. Hogy meghalt? Halálában is azt kell ünnepelnünk, hogy nekünk született.

Egyszer mindenki meghalhat; béke poraira.

Milyen könnyű ezt mondani! A könnyeid másra utalnak.

Ám annak a hajdani vad bögsnek csak a nyoma maradt.

Ahogy temetni, sok év után a sírnál újból és újból emlékezni sem vidító. A hantok mégis esztendőről esztendőre megszépülnek; emlékeztetnek a föld alatt pihenők szépségeire.

A gyertyák koradélután felgyulladnak, s késő éjszakáig libegnek a lángok. Már-már drágáink szellemei.

Igyunk egy jó pohár pálinkát és nyugodjanak békében, mondja az öreg koldus a FELTÁ-MADUNK alatt.

Csak anyám karácsonyfáját ne vágta volna ki valaki a sírról.

Karácsonyaim

Karácsonykor halt meg anyám, mire föl – csak azért is, öcsémhez hasonlóan – Karácsonykor házasodtam.

Az Advent sem volt akármilyen: várni Édesanyám végét, s készülni édes páromnak valómmal az új, valóban felnőtt, tényleg teljes életre. Várni a Megváltót – utóbb biza ilyeneket is jelentett. Meg jelentette később – nemrégiben – az eszeveszett betegségűzést leányunkból; s a rém – a jó Isten tán megsegít továbbra is – tovatűnni tetszik.

Megváltót várni? Édes Istenem.

Mennyi könny! Megannyi öröm.

Kisdedként egyszerűbb volt: vártuk a Jézuskát, s e készület tele titokkal, reménnyel, bizakodással – bizalommal minden iránt, mi élet! Ami előttünk áll. Mivel beleszületett az ember, már-már természetes volt, hogy amit várunk, beteljesedik.

Hogy Jézusnak meg kell születnie – újra és újra, mindörökké – e napon, nyilvánvaló volt; ma úgy sejtem, bennünk születik (újja) az Úr. Benned, bennem.

A közös ének, a Karácsony-fa alatti családi karéj melege az az ajándék, mit máig őrzünk szívünkben. A játék elromlott, az edesség elfogyott, ez a szép ajándék örökké melegíteni fog.

Örökre? Míg lélegzetet veszünk.

S miközben én azon a Szentestén egy budai kaszárnyában zokogtam – jól tudtam, rövidesen itthagyni bennünket Édesanyánk, s ráadásul oly elviselhetetlen volt vazallus-Magyarország csatlós seregében szolgálni –, Farkas Bözsike, élt 41 évet, az utolsókat sóhajtott: *Jó lett volna még élni.*

Természetesen anyám temetésén nem lehettem ott, hisz az úgynevezett Magyar Néphadsereg foglya voltam.

Amikor rá nyolc évre a halál emlékét esküvővel igyekeztem magamból kitörölni, álmodtam még anyámmal diskuráltam. Jó ideig ahogy lehunytam a szemem, megjelent.

Még hogy én, húsz évesen, árva maradtam! Húgom tizennégy múlt.

Erdélyi nászutunkon – Szenteste a vonaton – oláh legényke kántált.

